

Palatsivallankumous Kontupohjassa

Karjalan tasavallassa sijaitsevaan Kontupohjaan on rakennettu Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen koko Luoteis-Venäjän komeimmat urheilu- ja kulttuuritilat. Kontupohjan jäähallissa käy päivittäin harjoittelemassa yli 500 kaupunkilaista; voidaan puhua peräti paikallisesta jääkiekko- ja taitoluistelukoulukunnasta. Urheilutalossa häääävät mm. koripalloilijat, voimistelijat ja sadat kuntosalin käyttäjät. Jalapalloilijoita varten on asennettu tekonurmi. Kontupohjan uimahalli on avoinna aikaisesta aamusta keskiyöhön saakka. Liikunnan harrastajia alkaa olla niin paljon, että niin uuden jäähallin kuin urheilutalonkin rakennustyö on suunnitteilla. Uimahallissakin polskitaan jo ahtaasti kylki kyljessä.

Kulttuuritalon arkkitehtuuri, urut ja urkusali ovat maailmankuuluja. Rakennus on ainoa lajissaan Luoteis-venäjällä. Uusi konserttisali on rakenteilla, vaikka jo nyt Kontupohjaan tullaan konserttimatkalle Moskovasta ja Pietarista. Vieraita tervehditään välillä kirkonkellojen soitolla. Ainutlaatuinen ilmiö ja musiikkikokemus sekin. Kontupohjassa toimii myös Karjalassa ainutlaatuisen nykyaikainen sairaala. Sen yhteyteen on suunnitteilla sydän- ja verisuonitautien tutkimuskeskus.

Kaikki uudisrakennukset ovat nousseet kaupunkiin viimeisten 10 vuoden aikana. Rahat rakennustöihin tulevat Kontupohja Oy:ltä, kaupungin paperi- ja selluloosakombinaatilta. Kombinaatti ylläpitää lisäksi paria lastenkotia ja kaupungin kouluvi-

raa, joten se on eräänlainen valtio valtiossa suorittaen myös koulurakennusten peruskorjaustöitä. Samalla se huolehtii tietysti myös oppilaiden urheilutarvikkeista ja tietokoneista. Kontupohjan piirin budjetista kombinaatti tuottaa reilut 60 % – se on kaupungin ruokkija, niin fyysisessä kuin henkisesti mielessä.

Parin viime vuoden aikana Venäjän Karjalan väkiluku on pudonnut 4000-5000 henkilöllä vuodessa. Tasavallassa on enää noin 750 000 asukasta. Tähän demografiseen katastrofiin ei ole reagoitu kunnolla oikeastaan missään muualla kuin Kontupohjassa. Siellä kombinaatin pääjohtaja Vitali Federmesserillä on ollut tapana tutkia piirin syntyvyystilastoja lähes viikoittain.

Kontupohjassa on ollut jo neljättä vuotta vallalla sellainen käytäntö, että jokainen kombinaatin naispuolinen työntekijä saa 10 000 ruplan avustuksen synnyttyään kolmannen lapsensa. Käytäntö sai alkunsa pienestä sattumasta. Kahden lapsen äiti tuli pääjohtaja Federmesserin vastaanotolle valittamaan ahtaita asuinoloja. Johtaja lupasi puolileikillään auttaa, jos perheeseen syntyisi kolmas lapsi. Näin kävi, ja Federmesser joutui lunastamaan lupauksensa tehden sen kunnolla: 10 000 ruplan avustussumman lisäksi naisen 5-henkinen perhe sai avaimet uuteen asuntoon. Tämän jälkeen kaikki perheiden kolmannet lapset Kontupohjassa on ristitty ”Federmesserin lapsiksi”. Kombinaatti huolehtii siis osin myös

työntekijöittensä sosiaaliturvasta ja mm. asuntojen rakentamisesta, vaikka valmiuksia olisi toki riippämpäänkin toimintaan.

Kontupohja-ilmio on tullut mahdolliseksi pääosin siksi, että kaupungissa toimii harvinaisen kannattava tuotantolaitos. Erityisesti sanomalehtipa-perilla on kysyntää ja tuloja suorastaan virtaa kombinaatin kassaan. Moni asia, mm. kaupungin sosiaalipolitiikka, riippuu juuri Federmesserin henkilökohtaisesta asenteesta.

Federmesser voisi huoletta kylpeä rahoissaan ja muuttaa ne dollarivirroiksi eurooppalaisille pankkatileille, mutta hän kulkee kaupungilla kuluneissa kengissä ja melko vaatimattomassa puvussaan. Virka-autokin on venäläinen eikä ollenkaan viimeistä vuosimallia. Pääjohtajan henkilökuva on ulkoisesti miltei vastakohta palatsikaupungin uudisrakennuksille – oma asuntokin vaatimatonta tekoa. Federmesser voisi halutessaan rakentaa loistohuilan Kanarian saarille, mutta tuhlaakin rahansa Kontupohjan jäähalleihin ja kulttuurirakennuksiin. Miksi?

Aivan ensimmäiseksi tulee mieleen oletamus, että kyseessä voisi olla maailmankatsomuksellinen jääne neuvostoaikojen yhteisöllisyydestä – Federmesserillä on eri tahoilla kuvattu myös punaiseksi patruunaksi. Mutta kommunistiseen puolueeseen hän ei ole sidoksissa. Hän on vain pyrkinyt rakentamaan Kontupohjan saarekkeelle oman omituisen ihmeensa, joka on täysin irrallaan venäläisestä todellisuudesta.

Ehkäpä pääjohtajaa miellyttää asema kaupunkinsa valistuneena yksinvaltiaana. Välillä hän tosin vakuuttelee uskollisuuttaan myös Karjalan tasavallan poliittisen eliitin suuntaan. Mutta ehkä hän on pohjimmiltaan silti puolueeton talousmies. Kontupohjan valtiaalla on ollut yhtä hyvät välit niin kommunistijohtaja Viktor Stepanoviin kuin tasavallan nykyiseen päämieheen Sergei Katanan-doviin. Tosin suhde valtaan on ollut aina hieman etäinen – aivan kuin Federmesser haluaisi pitää Kontupohjan selvästi irti Moskovan ja Petroskoin komennosta. Sitä paitsi kaupungissa ei ole minikäänlaista puoluevaltaa eikä edes ns. eturyhmitymiä. Vitali Federmesser on aivan yksin se toiminnallinen keskipiste, joka muotoilee paikallis-

politiikan päälinjat.

Paikallisvalta on Kontupohjassa kombinaatin pieni etäispesäke. Kaikki keskeiset kysymykset ratkaistaan pääjohtajan kabinetissa. Hän on kaupunkinsa ja lastensa “isä” – välistä reilu ja välistä ankara. Itselleen hän ei paljon vaadi, mutta on sentään joskus antanut ymmärtää että toivoisi edes vähän kiittolisuutta. Kun kombinaatin erällä osastolla oli puhetta palkankorotuksista, pääjohtaja reagoi moiisiin puheisiin viskaamalla vesikarahvin lattialle. Ja kuukausipalkka ei ole sittenkään kummoinen; kombinaatilla keskimäärin 7000 ruplaa – kun se Karjalan tasavallassa on noin 5500 ruplaa. Sitä paitsi metalliteollisuudessa tienataan Karjalassa jopa 17 500 ruplaa ja liikenteen palveluksessakin 9600 ruplaa kuukaudessa. Mutta vertailu on tietysti hankalaa, kun ottaa huomioon Kontupohjan luontaisedut: kulttuuripalatsin, urheilutilat, jäähallin ja koulurakennukset.

Federmesser markkinoi mieluusti toimenpiteitään Kontupohjassa sosiaalisen yrittäjyyden muotona. Hänen ensimmäinen teesinsä kuuluu: kombinaatin kuluttamat rahavarat ovat osakkaiden henkilökohtaista omaisuutta ja niitä käytetään vain osakkaiden tahdon mukaisesti. Toinen teesi muistaa myös työväen: työvoiman uusiutumisesta huolehtiminen on sosiaalista kapitalismia käytännössä. Kun huolehditaan työntekijöiden fyysisestä (jäähalli, urheilutilat) ja henkisestä (kulttuuritalo, koululaitos) hyvinvoinnista, pääomalle saadaan parempi tuotto. Näin pääjohtajan arvomaailma on jo aivan muuta kuin 1990-luvun ryöstökapitalismi Venäjällä yleensä.

Federmesser on jo jättänyt näkyvät jälkensä Kontupohjan kaupungin rakentamiseen: kaupunki on hänen henkilökohtainen muistomerkkinsä jälkipolville. Federmesserin palatsit ovat tämän päivän Venäjän Kheopsin pyramideja. Jos venäläinen runoilija Aleksandr Puškin hieman halveksikin merkkimiehille pystytettyjä “käsintehtyjä” muistomerkkejä, niin Kontupohjan rakentamisella on työn tuottavuuden kasvun ohella myös aatteellista merkitystä. Kontupohja on tulevaisuuteen suuntautuva utopia – keskellä nälkää näkevien eläkeläisten ja dollareita ulkomaisten pankkatileille keräävien nousukkaiden

maassa, jossa postsovetismin kaikki jäljet ovat vielä näkyvillä. Kaupungista löytyy vaikka millä mitalla myös köyhyyttä ja puutetta ja vanhoja viisikerroksisia *hruštševka*-kerrostaloja, joiden asukkaat eivät pääse nauttimaan kaupungin isän palveluista. Kombinaatti ei voi korvata kaikkia valtion tehtäviä yhteiskunnassa.

Koska Kontupohjan paperi- ja selluloosakombinaatti on Venäjän Karjalan menestyvin yritys, on jo pitkään huhuiltu että sen pikapuoliin nielaisisi joku "Deripaskan imperiumin" tyylinen jättiläisfirma. Tosin monet epäilevät, löytyisikö toista Vitali Federmesserin kaltaista kylähullua yrittäjää, joka ottaisi niskoilleen moisen vastuun pikkukaupungin sosiaalipolitiikasta, kulttuuri- ja urheilutilojen rakentamisesta ja ylläpidosta. Ja rakennusten myyminen, sosiaaliturvan irrottaminen kombinaatin yhteydestä voisi olla kaikin puolin turmiollinen teko paitsi kaupunkilaisten myös koko Karjalan tasavallan silmissä.

Myös Venäjän Karjalan oma pääoma pitää joskus kiivaasti puoliaan ulkoista (ulkomaalaista tai moskovalaista) vaikutusvaltaa vastaan. Kun Karjalan tasavallan hallitus, siis Venäjän valtio, oli oikeissa myydä omistamansa 10%:n Kontupohja-osake-salkun, käytiin tasavallan tasolla tiukat neuvottelut Petroskoin ja Federmesserin kesken. Lopputuloksena hallitus ei sitten pistänyt kukaan avoimeen myyntiin – ja pääjohtaja puolestaan lupasi tukensa Läskelän selluloosatehtaan ja Suojärven kartonkitehtaan nostamiseksi jaloilleen.

Ei ole kuitenkaan selvää, kuinka kauan puunjalostus ja siinä liikkuva pääoma pysyisi puhtaasti

paikallisena – karjalaisena Karjalan tasavallassa. Integraatio on avainsana. Kolme suurta – Kontupohja, Segeža ja Karellesprom – ovat jo ryhtyneet perustamaan omaa alueellista teollisuusryhmittymäänsä ja suunnittelemaan yhteistoimia. Näin myös Kontupohjan paperi- ja selluloosakombinaatti on tulossa tiiviimmin mukaan tasavallan tason yhteisiin rahoitus- ja teollisuushankkeisiin. On mielenkiintoista seurata, mikä tulee olemaan Kontupohjassa palatsivallankumouksen tehneen Vitali Federmesserin yrittäjärooli pääoman etsiessä uusia sijoituskohteita Venäjän Karjalassa? Kuuluvatko kulttuuri, urheilu ja sosiaaliturva vielä muutaman vuoden kuluttua punaisen patruunan intressipiireihin?

Joka tapauksessa Vitali Federmesser on jo rakentanut Kontupohjaan omat Kheopsin pyramidinsa ja jättänyt jälkensä Venäjän yhteiskunnallisen muutoksen historiaan.

Venäjältä suomentanut Pentti Stranius

A n a t o l i T s y g a n k o v

Kirjoittaja on petroskoilainen historioitsija (FL) ja freelance-journalisti.